

Petar Opačić

Pjesnički torzo Vladimira Čerine

Petar Opačić
HR, 21210 Solin
Kralja Zvonimira 121

U članku se analizira život i djelo pjesnika Vladimira Čerine u okvirima književnosti hrvatske moderne i to kroz fenomen broja tri - pjesnikov politički angažman, književno djelo i njegov značaj te, konačno, pokušava revalorizirati njegovo opus s naglaskom na njegovo pjesništvo.

Ključne riječi: Vladimir Čerina, političko djelovanje, pjesništvo, raspeće, fenomen trijade, torzo

UDK: 821.163.42.09 Čerina, V.

Pregledni članak
Primitljeno: 3. svibnja 2009.

1.

Kad se među pjesnicima povede riječ o veličini nekoga od njihovih kolega pjesnika, čiji je životni put (a to u većini slučajeva znači i njihov stvaralački put) obavijen velom tajanstvenosti koja prerasta u legendu, često se imaju na umu riječi književnoga kritičara i teoretičara književnosti koji je, pišući u predgovoru za sabrane pjesme F. G. Lorce, na jednom mjestu izrekao misao, koja je u ovom kontekstu paradigma, s kojom se možemo ili ne moramo složiti (suvremena će je književna kritika bez oklijevanja odbaciti kao neutemeljenu), a koja se svodi na to kako ima pjesnika koji su veliki po svojem pjesničkom opusu, da ima pjesnika koji su veliki po svojem životu i, konačno, da ima pjesnika koji su veliki po svojoj smrti.¹ Kad je riječ o pjesniku Vladimiru Čerini² mogli bismo se poslužiti

jednim primjerom iz njegovog teksta *Laži u umjetnosti* kojim se ova trosložna paradigma razvija upravo (slučajno ili ne) na broju tri:³ »Otkada je bilo poezije, u njoj je bilo lažno samo ono što je hladno, što je bilo svačije i što je bilo prosto. Nijedan umjetnik još nije dao bolju snagu svoje ljepote od snage svoga samovaranja: svoje fantazije, svoje uobrazilje; svoga izraza. Što on jače obmanjuje sebe, on jače zanosi druge: toliko je on dublji. Tako u svakoj velikoj umjetnosti imamo tri opijuma: opijum sna, opijum simbola i opijum riječi; i što u njoj najviše opija, to je invencija.«⁴ To, među ostalim specifičnostima o kojima će poslije biti više riječi, čini da njegov »književni lik i djelo« izazivaju i danas nedoumice, bez obzira na prosudbe književne kritike i sastavljača, sada već mnogobrojnih, antologija hrvatske poezije minuloga stoljeća koje su zaredale tijekom posljednjih godina (dozvoljavam sebi

1 V. R. Košutić 1974, str. 13.

2 Čerina se rodio 9. svibnja 1891. u Splitu. Otac mu je bio bogat gostioničar i posjednik. Srednju školu pohađao je u Splitu, Zagrebu i Rijeci, ali nije maturirao. Napustio je školu i dao se na književni i politički rad. U Zagrebu 1911. uređuje omladinski list *Val* koji je policija nakon četvrtoga broja zabranila. Od tada radi kao jedan od vođa napredne i nacionalističke omladine boreći se za rušenje Austro-Ugarske i za ujedinjenje Južnih Slavena. Mnogo putuje po južnoslavenskim krajevima i po Italiji. Sredinom 1912. umiješan je u organiziranje atentata na bana Cuvaja. Potkraj iste godine, po izbijanju Balkanskoga rata, odlazi u Beograd i piše reportažnu brošuru *Beograd bez maske* u kojoj sa zanosom govori o požrtvovanju cijeloga naroda u borbi protiv Turaka. Godine 1913. nekoliko mjeseci boravi u Italiji, a po povratku izdaje studiju *Janko Polić Kamov* i odmah priprema časopis *Vihor* koji izlazi 1914. do početka rata. Čim je u Sarajevu izvršen atentat, Čerina bježi iz Zagreba u Italiju. U Rimu se povezoao s našim emigrantima i sa srpskom ambasadam i tamo je nastavio politički rad. U rujnu 1914. putovao je na Cetinje. Zatim je počeo pobolijevati i živio je povučeno u Italiji. Prijateljivao je s Pappinjem i drugim talijanskim piscima. U to doba zaljubio se u filmsku glumicu Francescu Bertini zbog koje je imao posla i s policijom. Godine 1917. putuje na Krf gdje izlaze *Srpske novine* i tamo objavljuje nekoliko esaja i pjesama. Sljedeće godine njegova bolest uzima sve više maha, zbog čega pravi ispade i talijanska policija ga protjeruje. Tako se našao u Parizu s Tinom Ujevićem, a godine 1919. vratio se u domovinu iscrpljen i razočaran u svoje mladenačke ideale poput mnogih njegovih drugova. Ipak je počeo ponešto raditi dok 1922. nije smješten u šibensku bolnicu za duševne bolesti u kojoj je ostao do smrti. Bolovao je od paranoje, a umro je 29. veljače 1932. Vidi N. Milićević 1968, str. 245.

3 Tri je svagdje temeljan broj koji izražava intelektualni i duhovni red, u Bogu, u kozmosu i u čovjeku; sintetizira tojedinstvo živoga bića ili nastajanje spajanjem broja jedan i dva i tada je plod sjedinjenja neba i zemlje. Dao je rodio jedno; Jedno je rodilo Dva; Dva je rodilo Tri. Ali tri kao broj najčešće je prvi neparni broj, broj neba, a dva broj zemlje, jer jedan prethodi njihovu razdvajanju. Tri je, kažu Kinezi, savršen broj (cheng), izraz sveukupnosti, dovršenosti: ne može mu se dodavati. To je dovršenost očitovanja: čovjek, sin neba i zemlje, upotpunjuje Veliku trijadu. Za kršćane je to dovršenost božanskog jedinstva: Bog je jedan u tri osobe. Vidi J. Chevalier - A. Gheerbrant 2007, str. 773.

4 V. Čerina 1918.

slobodu da ih prešutim, neka počivaju u miru, a koga to već zanima i sam će ih lako pronaći), a u kojima ga nema (jamačno će i one jednom doći pod udar književne kritike) čime se, zapravo, pjesnikovu osobnost svrstava među one pjesnike koje kvalificira tautološka sintagma »prokleti pjesnici (les poètes maudits)«. ⁵ Primjera radi, njegov se književni opus svojevremeno našao ukoričen u ediciji *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, u izdanju Zore, Matica hrvatska, Zagreb, 1968. zajedno s pjesmama, novelama, dramama i esejima Janka Polića Kamova, i s predgovorom koji je potpisao Nikola Milićević, koji je ujedno i autor opsežne studije o Vladimiru Čerini, da bi ga se, uslijed previranja, kako u politici i u književnoj produkciji tako i u književnoj estetici i kritici, a posebice spram odnosa prema hrvatskoj književnoj tradiciji, kojoj je pripadao (naraštaj *Hrvatske mlade lirike*) uglavnom, izostavljalo iz svih značajnijih pregleda ili antologija hrvatske književnosti/poezije (sic!). Politička previranja su tu odigrala nemalu ulogu (prisjetimo se samo života i djela Janka Polića Kamova, Ante Cettinea, Viktora Vide ili nedavno preminuloga Borisa Marune) jer politika ide uvijek s rukom pod ruku s kulturnim zbivanjima, poput sive eminencije, samo njoj znanim migovima i ukazuje na pojedine autore koji su joj profitabilni dok druge bez ikakve rezerve marginalizira. To, donekle, i ne čudi jer se i sama hrvatska književna kritika često puta povodila, a povodi se i danas, za onim što je apsolvirala književna znanost u Europi (bilo da je riječ o znanosti o književnosti ili književnosti kao takvoj, tj. utjecajima koji su dolazili ili dolaze, ovisno o prije navedenim razlozima, iz ruskoga, njemačkoga, talijanskoga, španjolskoga, francuskoga...) ili, u novije vrijeme, jako naglašenoga, anglosaksonskoga i hispanoameričkoga ili bilo kojega drugog izvora, posebice tijekom prošloga stoljeća, iako ništa bolje nisu prolazili ni književnici/pjesnici iz starije hrvatske književnosti, primjerice iz razdoblja renesanse) kad je za vrjednovanje pojedinoga pjesničkog djela uvijek pokušavala pronaći »utjecaje« misleći da ako se nekog pjesnika dovede u vezu s, primjerice, Jesenjinom, Lorcom, Rilkeom, T. S. Eliotom ili Pongeom dotičnom pjesniku čini uslugu i tako ga se zauvijek autoritativno stigmatizira uz određeno ime (a što je, najblaže rečeno, neukusno i površno) i tako, izbjegavajući tzv. globalno mišljenje, upadala u zamku istoga jer je lišavajući autora njegove

autentičnosti devazuirala i njegovu osobnost i osobnost. Među tim kvalifikacijama, svakako je stigma »hermetičan pjesnik« najmanje doticala samu bit, ali je zato lišavala onoga koji ju je izrekao bilo kakve odgovornosti. No, svi ti mudroslovno/narcisistički iskazi podliježu vremenskoj koroziji i na svu sreću svaki vrijednosni sud o nečijem djelu mora računati na »tamnoga mislioca« iz Efeza (Heraklita) i njegovo *pantha rei*. Posebice kad se zna da diskurzivni pristup pjesničkom djelu sadrži tolike manjkavosti da se, zapravo, i ne može govoriti ni o čemu doli o manje ili više slučajnoj podudarnosti autora i kritičara pri čemu pjesničko djelo izmiče i jednom i drugom, ali bi ovaj drugi trebao biti barem toliko akademsko/građanski korektan i imati na umu da njegova egzistencija (jer o biti tu nema zбора, ek-sistencija je privilegija pjesnika) ovisi upravo o onome o komu i čemu piše. Ne čudi stoga što je Čerinin »mladenački stampedo« lišen oportuniteta svake vrste završio u izopćenosti jer je bio protivnik svih »sustava«, a današnja ga »književna kritika« prešućuje iz samo njoj poznatih razloga. No, da pjesnička riječ, gotovo uvijek, izravno pogađa u samu bit problema, bilo poezijom ili razmišljanjem o njoj, ili, općenito, o književnosti dostatno je pročitati samo neke od misli iz *Laži u umjetnosti* Vladimira Čerine pa da se odmah uoči onaj nepomirljivi antagonizam između znanosti o književnosti i onih koji je izravno stvaraju, dakle, književnika, u ovom slučaju – pjesnika. Primjerice: »Od trijezne se pameti vrlo malo može da iščekuje u umjetnosti.« ⁶

2.

Prva od trijada koja je kriva za iskrivljenu sliku o pjesniku veže se za njegov politički angažman. Naime, Čerina je živio u vehementno-turbulentnim vremenima kad su se u Hrvatskoj odbrojavali posljednji sati Austro-Ugarske Monarhije jer su balkanski ratovi 1912. - 1913. bili nedvojben dokaz da se nacionalni teritoriji balkanskih naroda mogu vratiti u državne i političke granice kojima i pripadaju tako da je svima bilo jasno da će se ta dotrajala tvorevina uskoro raspasti. Svi mladi pisci bili su angažirani, a neki i izravno umiješani, u atentat na bana Slavka Cuvaja 8. lipnja 1912. čime je, po mišljenju Augusta Cesarca, koje je iznio u pismu Vladimiru Čerini »Hrvatska stupila u

5 Prototip za »les poètes maudits« svakako je bio Francois Villon (1431. - 1474.), ali tek 1832. Alfred de Vigny (1797. - 1863.) u svojoj drami *Stello* etiketira pjesnika, općenito, kao »la race toujours maudite par les puissants de la terre«.

6 V. Čerina 1918.

Europu«. Uz Cesarca i Čerinu, među inteligentima ovoga naraštaja, svakako su najznačajnija imena Tina Ujevića i Ive Andrića, koji je zbog svojih ideja odradio jedan dio svoje kazne u splitskom zatvoru. Po riječima Tina Ujevića Čerinu prati sudbonosni broj tri jer Ujević kaže: »On je bio od onih koji su izveli da se napredna omladina prometne u radničku omladinu pa onda u revolucionarnu naprednu.«⁷ Kad smo već kod broja tri, u *Hrvatskoj mladoj lirici*, koju je priredio za tisak pjesnik Ljubo Weisner, u biografijama pisaca uz ime Čerine (zastupljen u njoj sa šest pjesama koliko je imao i Andrić i Zvonko Milković) stoji: »VLADIMIR ČERINA. Na slog hrvatske trikolore složene su boje Splita, u kom se rodio. Ludi ga je val Revolucije gonio po Jugoslaviji i nesmirenim vihorom nošen bi po svim gradovima sjutrašnjega čovječanstva. Tromjesečno je mijenjao obitavalište, mjesečno stanove, jer cinične gazdarice ne mogahu da zavole listova, koje bi od vremena do vremena izdavao, kao: Vihor, Vihor, Vihor i – Vihor!« I uz navedno, vrlo značajna opservacija, kao zaključak: »Ipak je u duši ostao pasatistom, ali to publika ne smije da sazna.«⁸ Činjenica je da je Vladimir Čerina pokrenuo časopise *Val* (1911.) i *Vihor* (1914.), a poslije povratka iz Pariza, u kojemu se sreo s Ujevićem (ovaj susret nije bio ugodan bivšim omladinskim revolucionarima jer su im se životni, književni, politički, a i ljubavni putovi dijametralno razišli pa je čak palo i teških riječi popraćenih ironijom i cinizmom), kanio je pokrenuti časopis *Bunika* (dakle, opet broj tri!) i baviti se izdavaštvom. No, Ujević je, ipak, posvetio relativno dosta prostora (u dva navrata) svome kolegi u

knjizi *Opojnost uma* koju je za tisak priredio Dubravko Jelčić, a za koju se koristio Tinovim *Sabranim djelima* u 17 svezaka, u izdanju Znanja, Zagreb (1963-1967).⁹ Iz napisa iz pera Tinova može se razabrati da je Čerina gonjen svojim vizijama znao biti isključiv do nepomirljivih krajnosti koje su se manifestirale kao svojevrsni paradoks, a što možemo dovesti u vezu s talijanskim futurizmom i njegovim glavnim predstavnikom F. T. Marinettijem te G. Papinijem (kojemu je Čerina posvetio svoju pjesmu *Čemer i daljine*, koja je tiskana u *Vijencu* godine 1928.) i D' Annunzijem. No, kako to već biva, život skida mreže s očiju, dolazi do trijeznjenja i sloma. Miroslav Krleža, s kojim je Čerina sjedio u istm razredu godine 1907. (Krleža bijaše pao četvrti razred gimnazije, negativne ocjene iz latinskoga, grčkoga i matematike pa je promijenio školu), vodio je poslije s Vladom (tako ga je, naime, oslovljavao) duge noćne razgovore poslije sarajevskoga atentata i već 1913./14. bio lišen svih iluzija o Europi i vidovdanskoj mitologiji da bi poslije u svojem dnevniku *Deset krvavih godina* napisao: »Ja sam dokazivao uredniku *Vihora* kako je sve to što on radi lajanje u vjetar i prosti falsifikat stvarnosti. Sve one fraze vidovdanske i kult nacionalne energije, kako je to papirnato i u zraku. Šest godina poslije on mi je, zgažen i slomljen govorio o Judama koji su ga pokrali i o tome kako je tužno biti pseto na ulici. Bez domovine, bez ideala, dok se Jude goste po prvorazrednim hotelima, kao diplomate, ministri, genijalni predstavnici naše rase, generali.«¹⁰ No, i Krleža stavlja Čerinu u sudbinsku trijadu kad je opovrgavao ideologiju koju su zastupali

7 T.Ujević1986, str. 50.

8 Lj. Wiesner 1914, str. 147.

9 »ČERINA VLADIMIR. Ja sam još bio gimnazijalac kada se Čerina pojavio kao pisac. Dolazio je u rodni Split iz Beograda. Bio je ponosan na svoje bogatstvo, ali se isticao kao veliki aniklerikalac i rado prijatelj proletarijata. S neke vrsti socijalizma približavao se raznim grupama napredne omladine. Vrlo je naglašavao socijalni moment literature, koji je doduše bio sasvim knjiškog karaktera. Spominjem to zato da (ne) bi neki današnji omladinci mislili da su oni prvi otkrili taj socijalni moment. On je imaginarne ekonomske momente pronalazio čak i u Vidrićevoj artistskoj poeziji. No pored toga, polemizovao je je s Dobrićem u eri kada je hrvatska napredna stranka otela definitivno Split nacionalno bezbojnom, raskvašenom socijalizmu latinskoga tipa. Čerina je marljivo čitao beogradsku radničku književnost koja nije morala biti strogo marksistička. Skerlić i Milan Marjanović bili su njegovi ideali u kritici, domalo i u politici i u sociologiji. U ime Skerlića i Marjanovića Čerina je neko vrijeme polemizovao s matošizmom. To nije smetalo da od matošizma primi kasnije cijeli jedan verbalni arsenal od praskavih floskula i zvučnih fraza. Kasnije su se gornjim učiteljima priključili još Frano Supilo i Guido Podrecca. Privrženik utilitarne i tendenciozne umjetnosti i radikalne sociologije, Čerina je, koji je već napisao more članaka, uskoro postao jako aktivan u redovima napredne omladine, i to ne samo splitske. Od početka već bio je turbulentan i konfuzan, a često i dosta impulzivan. Raspolagao je stalno vrelima nezadovoljstva u sebi. On je bio od onih koji su izveli da se 'napredna omladina' prometne u 'radikalnu naprednu', pa onda 'revolucionarno naprednu', a kasnije je bio u onoj grupi koja je fuzionisala u jugoslavensku ujedinjenu nacionalističku (i naprednu) omladinu.

Politički rad. Čerinin položaj u nacionalističkoj omladini prijetio je da će da pređe, zahvaljujući njegovim mističkim sugestijama, u ličnu tiraniju; on je povrh i preko postojeće nacionalističke omladine počeo da novači članove u najtajniju, samozvanu 'terorističku grupu'. Preko ove htio je da dođe do svemoći u nacionalističkoj omladini, ali je međutim u zgodnim prilikama znao uvijek da na vrijeme klizne s vrućega terena i da iz inozemstva dijeli savjete i prikore, dotično i grdnje. Mi smo drugi u velikom broju smatrali da je individualni terorizam kako system najviše škodan onima koji ga praktikuju, a s druge strane da je i propaganda terora i nezakonitih metoda u štampi već i stoga zamjerna, jer onda pišemo ne za čitaoce nego samo za neumitno strogu cenzuru. Čerina je bio osudio sitni rad, a s tim i kulturni rad, predavanja, tečaje pismenosti itd. Nije samo dosta znatna grupa bivših naprednjaka nego i brojna nacionalistička masa od početka1913. snašla se protiv Čerine i čerinovštine, a imao je i dobrano neprijatelja.« Vidi T. Ujević 1986, str. 50-51.

10 M. Krleža 1924, str. 291-292.

trio Čerina - Marjanović - Meštrović godine 1917. dok je bio na ispitivanju u vojnoj bolnici glede tuberkuloze, bolesti tadašnjih intelektualaca, kako bi izbjegao 25. domobransku pukovnicu. Čerina je od apologije Vladimiru Nazoru i životne energije u vrlo kratkom razdoblju zapao u malodušnost i depresiju i priklonio se poeziji J. P. Kamova o kojemu je napisao opsežnu i relevantnu studiju jer ga je život demantirao na svakom koraku. No, problem se zvao Čerina - pjesnik, a pjesnička slika svijeta nikada nije bila, niti može biti, ekvivalent za ono što se običnim rječnikom zove život, a još manje ga može promijeniti. Time je i njegov politički angažman bio kompenzacija trauma koje su imale uporište u pjesnikovoj duši, a to znači u dubini njegove psihe, jer čovjek koji svijet doživljava kao estetski fenomen nema što tražiti u politici, bez obzira koliko njegovi motivi i razlozi bili plemeniti. Uostalom, za politiku se, od davnine, uvriježila definicija koju držimo nepriličnom ovdje ponavljati.

3.

Druga trijada na putu koji je već u startu bio osuđen na slijepu ulicu vezana je uz pjesnikovo djelo. Pjesnik je za života objavio tek jednu pjesničku zbirku (*Raspeće*, godine 1912. u Splitu), jednu brošuru (*Beograd bez maske*, Split, 1912.), opsežnu studiju o Janku Poliću Kamovu, (Rijeka, 1913.) te šest pjesama u *Hrvatskoj mladoj lirici* (1914.). Tek godine 1963. u *Forumu* izlazi rukovet njegovih pjesama Osama koje su se trebale ukoričiti 1915. u istoimenu zbirku. Suradivao je u mnogim časopisima i listovima u Splitu, Šibeniku, Rijeci, Zagrebu, Beogradu, Sarajevu, Cetinju, Krfu, a napisao je i predgovor pjesmama Ivana Kozarca koje su tiskane u Splitu 1911. i predgovor za D' Annunzijeve roman Episkop 1914. U rukopisu mu je ostao, do današnjih dana, tekst ispisan talijanskim jezikom o Budi.

Po izlasku iz tiska zbirka pjesama *Raspeće* nije skrenula na se, a niti na autora, posebnu pozornost. Tin Ujević o njoj piše: »*Raspeće* g. Vladimira Čerine ne može da bude simpatičnije po ličnosti mladoga autora koji ga je spjevao, nego po stihovima što su u njemu. G. Vladimir Čerina, koji je prošle godine boravio u Beogradu, želeći da kao Hrvat upozna ovaj kraj naše zajedničke domovine prije nego otputuje u tuđe države Evrope, nije malo pridonio poznavanju srpske literature među hrvatskim dijelom

našega naroda sa svojim informativnim i kritičkim člancima razbacanim po različnim listovima naprednog smjera. Taj je prozni rad g. Čerine, koji je kroz neko vrijeme uređivao organ revolucionarno napredne omladine Val, bez sumnje bolji od ovih stihova, premda ni za njih ne kažemo da su posve rđavi. Krivo bismo imali, kada bismo kazali da ovdje-ondje fragmentarno nema dobrih mjesta i pasusa koji mogu da prođu, ali u cjelokupnosti zbirka ne ostavlja ni najbolje, ni jedne impresije.«¹¹ Zbirka je brojala tridesetak pjesama, točnije 28, čime se zapravo približila Vidrićevoj zbirci *Pjesme* (Vidrić ju je objavio o vlastitu trošku) i književna ju je kritika dočekala onako kao i Tin Ujević. Mijo Radošević će osjetiti u njoj svojevrsni sado-mazohizam, »čežnju psihološkog mazohizma za patnjom i križem« koja nudi »askezu i pustinjaštvo.«¹²

Da je živio trideset-četdeset godina poslije, pa i danas, to bi za tu zbirku bio predznak *non plus ultra* jer upravo je beatnički naraštaj težio isposništvu i askezi, a neki od američkih pjesnika, primjerice Henry David Thoreau ili Jack Kerouac, udaljili su se toliko od svakodnevnoga urbanog života da su tražili život u krajnjoj osamljenosti usredotočivši se na samu bit egzistencije. Jamačno bi nam u ovom kontekstu Čerina knjiga na talijanskom jeziku o Budi, koja je još i danas u rukopisu, bila vrlo značajna. Čini se da nije riječ o sadržajnoj dimenziji ove zbirke već o njezinoj estetskoj vrijednosti. Istina je da je Čerina dugovao A. G. Matošu, ali i Kranjčeviću, nešto više J. P. Kamovu, no ono bitno je sadržano u disonanci kako unutar pjesama tako i njegova odnosa prema tzv. stvarnosti. Čerina je potpuno drukčiji u poeziji nego u pisanju o književnosti (posebno o poeziji iz najranije faze kad se oduševljavao Nazorom) ili pak političkom angažmanu.

U vrijeme kad su mu pjesme bile objavljene u *Hrvatskoj mladoj lirici*, *Raspeće* je bilo njegov zaštitni znak. Riječ o subjektu bačenu u svijet koji mu ni počemu nije supripadan, još manje komplementaran, a koji, kako rekospo, izlazi iz disonance, tj. moderniteta, koji svoje korijene ima u abnormalnosti koju nalazimo već kod Rousseaua. Iako je izdanak hrvatske pjesničke tradicije - ponajprije tu se misli na S. S. Kranjčevića, a onda na pjesnikove suvremenike A. G. Matoša i njegov kult forme, Vladimira Nazora i onim što će postati poznato kao »nazorizam«, nisu mu bili strani ni Skerlić a niti Marjanović, a još manje talijanski futurizam - on svojim gotovo autističkim držanjem (uslijed silnoga političkog angažmana i života

11 T. Ujević 1986, str. 50-51.

12 M. Radošević 1912.

u vihoru ova je njegova crta ostala prikrivena) raskida s okolnim svijetom i u vlastitoj abnormalnosti istupa s patosom neshvaćene veličine držeći, paradoksalno, tome vanjskome angažmanu kontru po kojoj ozbiljenje njegova JA vodi do gubljenja opsjena, jer Čerina, gonjen unutarnjim, nevidljivim diktatom koji je druga strana njega kao homo duplexa, upravo i nije ništa drugo doli privid na raspeću između dva svijeta pa je stoga sasvim realna konstatacija koje je autor podsvjesno svjestan: »Moja duša cijela, puna tamnih sjena.« No, problem je u Čerine bio to što u vrijeme nastajanja *Raspeća* još nije mogao ići do kraja jer je jednim krajem svojega bića bio vezan uz »stvarnost« koja je već u to vrijeme bila privid. Odatle i tematika njegovih pjesama koja se svodi na ono što je bilo imanentno romantizmu, a to je osamljenost, žudnja za nepoznatim, težnja apsolutnoj slobodi koja se manifestira kroz ljubav i u konačnici u ljepoti što je već zagovarao John Keats u svojoj *Ode on a Grecian Urn* (1819.) a glasi: »Beauty is truth, truth beauty, – that is all / Ye know on earth, and all ye need to know.« Stoga nas čudi da jedan Nikola Milićević u svoj izbor *Pet stoljeća hrvatske književnosti* iz prve i jedine Čerinine zbirke nije uvrstio niti jednu pjesmu. Upravo je ta zbirka sa svojim Prologom i Epilogom ono mjesto na kojemu je Čerina stavljao nultu točku za polazište u Matoševu gospođicu avanturu, a što je u to vrijeme uočio Giovanni Papini (nemojmo zaboraviti da se Čerina, osim s G. Papinijem, družio i s Prezzolinijem, A. Signorellijem, F. T. Marinettijem - iako je isti snažno utjecao na duhovnu klimu u kojoj je dominirao futurizam, Čerina je s indignacijom slušao njegova predavanja »o ratu kao higijenskom dobru« - A. Sofficijem i još nekim piscima oko časopisa *Lacerba*, a po svemu sudeći, izgleda da je upoznao i G. Ungarettija, barem tako nagađa Tin Ujević pišući o Čerini i njegovu boravku u Italiji, konkretno u Firenzi, u kojoj je boravio i J. P. Kamov), a što kampanilistička inteligencija (treba samo pročitati Čerininu studiju o J. P. Kamovu), koja je podsjećala na grobnicu, nije mogla prepoznati - ni Čerinu kao pjesnika, niti njegov naglašeno istančani isto tako secesionističko-impresionistički kao i futuristički senzibilitet koji je težio aristokratizmu duha. Nitko se, npr. govoreći o Čerini, nije sjetio Rilkea i njegovih *Soneta Orfeju*, primjerice soneta pod rednim brojem XXIX. koji izriče žudnju za daljinama, koja je bila imanentna i »gričanima« i pjesnicima Hrvatske mlade lirike te ga zbog toga donosimo u cijelosti kao ilustraciju za pjesnikov prvijenac:

SONETI ORFEJU
XXIX.

Tih prijatelju premnogih daljina,
Očuti da tvoj dah prostor množi
U gredama zvonika sred tmina
Pusti da zvoniš. Ono što te troši

Nad tom hranom bit će nadjačanje.
Iz mijene ti je u nju ulaziti.
Koje ti je najbolnije spoznanje?
Vinom budi, ako je gork piti.

U tu noć obilja ti budi sila
Vilinska gdje čula ti se sijeku,
Smisao za sraz im prečudesan.

A zemnost ako te zaboravila,
Tihoj zemlji kaži: ja u tijeku,
A toj hitroj vodi reci: jesam.

Ako ovome sonetu pridodamo pjesmu *Epilog iz Raspeća* vidjet ćemo da je već godine 1912., kad je zbirka tiskana, Čerina odredio svoj plov kao što će uraditi i Tin u *Hrvatskoj mladoj lirici*, dvije godine poslije, svojom pjesmom *Oproštaj*.

EPILOG

Ponoć je. Nad usnulim gradom
Tihe i sjajne su zvijezde,
A ovdje se pružile ceste:
Idu u beskraj i jezde.

Vaš pjesnik još noćas je ovdje.
Zorom već mora da krene.
O, kako je pusto i teško.
Oči su mutne i zjene.

Tu mu u gradu počivaju
Svi sunci davni i bijeli.
Od tuge će pući mu srce.
Od njih već mora da seli.

O, zašto ta duboka ponoć
Tamo u vječnost ne ode...

O, kako su hladne te ceste
Bogzna u netrag kud vode!

I bogzna kud samotne idu?
Kuda to šutljivo jezde?
- Ponoć je. Nad usnulim gradom
Tihe i sjajne su zvijezde.

U *Hrvatskoj mladoj lirici*, u kojoj se nalazi već navedeni Ujevićev Oproštaj, naći ćemo i Čerininu pjesmu *Za pijancima* kojom u petoj strofi potvrđuje ono što je već rekao u prethodnoj pjesmi:

Svietli snovi ginu, no glas mutne sreće
Sablasno doziva: negdje mi je poći
Makar na kraj noći, baš gdje snovi ginu.

Iz ovoga se dade razabrati ono što je imanentno modernoj poeziji, a što se može svesti pod Rousseauovu izreku iz *Nouvelle Heloise*: »Zemlja opsjene jest jedina koju na tom svijetu vrijedi obitavati; ljudsko je biće toliko ništavno, da je lijepo samo ono čega nema.«¹³

Vratimo li se programatskom članku koji je Čerina objelodanio na Krfu 1918. u *Zabavniku Srpskih novina*, vidjet ćemo da je njegovo viđenje pjesničkoga poziva na istim ili vrlo bliskim idejnim postavkama. Čerina će reći: »Između života i sna, otkad ima života i otkad ima sna, nema nikakve razlike... U iluzijama sve su radosti i sve gorčine pjesnika, i tražiti od njega da bude onakav, kakav je on u životu, u svom romanu i u svojoj pjesmi, znači tražiti od njega samo prozu, ne ljepotu. Njegov je život u životu njegove imaginacije i na dnu njegovih snova

stanuju sve skale ljudskih zamisli. On može biti pijanac i biti u svojim poletima velik, biti propalica, i biti u svojim molitvama svet, biti malen i biti u svojim zanosima silan...

...Samo treba biti malo pjesnik, pa da se od poezije nikad ne traži drugo nego poezija sama: ljepota. Ko je ima u sebi neće tražiti drugo nego to. Pjesnik neće nikad sumnjati u pjesnika... zato znao ili ne znao, on ne stvara za druge nego za umjetnike same; nikad za pola svijeta. I tko će prvi da shvati, to je umjetnik, jer je umjetnik u umjetniku nalazio sebe otkada je sebe tražio. Nikada on nije toliko istinit ni toliko plemenit, koliko u trenutku kada progleda u tami svojih maglenih viđenja. U tome trenutku podsvijesti on dobiva najjaču predstavu o svojoj svijesti, a ovo stanje podsvijesti, jer je ovo stanje izvanredno, polovina je svijeta uvijek zvala ludilom. Ali bez ludila nikada nije bilo velike umjetnosti.«¹⁴

Ovaj će »manifest« Čerina dosljedno sprovesti u vrijeme svojih lutanja po Italiji gdje piše nekoliko antologijskih pjesmama, a da bismo ostali dosljedni fatumu trijada spomenut ćemo ovdje samo tri - *Muka tamnice*, *Poslije mučenja* i *Tišina*, koje su jednim dijelom nastale kao rezultat neuzvraćene ljubavi od strane poznate glumice iz nijemih filmova Francesce Bertini,¹⁵ pravim imenim Elene SeraciniVitiello, koja je u to vrijeme bila popularnija od Mary Pickford te u jednoj sezoni zaradila rekordnih 175.000 dolara. Prema nekim zapisima, zbog ove, za nj »la femme fatale«, koja je doživjela izuzetno duboku starost (1892. - 1985.), Čerina je imao i posla s policijom, a poznato je da se i Tin »našalio« s njim glede iste što je završilo vrlo burnom svađom. Neki su išli toliko daleko da su njegov tragičan kraj u duševnoj bolnici izravno povezivali s ovom glumicom. Time opet zaokružujemo Čerinin broj tri koji

13 H. Friedrich 1969, str. 14.

14 V. Čerina 1918.

15 Da je tomu tako svjedoči i *Apoteoza glumice*, pjesma koja je tiskana u splitskim *Električnim stranicama* 15. lipnja 1920., za koju se opravdano sumnja da ju je napisao Čerina. Tako je dotična glumica, ni kriva ni dužna, ušla u hrvatsku književnost. Ovdje iznosimo drugio dio te pjesme koja se sastoji od šest strofa.

Al' vrijeme će doći, kad će se znati,
Ko je to bila Eleonora Bertini,
Istina Duše ne bješe joj mati,
Tek krsni joj list se podero na bini.

Zato i ima čari anđeoske
Boginja ova što kipa joj nema;
Kao u glasu sjetne joj Toske
U kosama njenim Žorž Sandova drijema.

Zato da l' piše o gesti il' balu
U njoj to gore sunca Helade;
Tek stil joj, avaj, miriše po salu,
Dok misli burne plešu ko klade.

je bio vrlo znakovit kad su u pitanju pjesnici romantizma, koji su naglašavali ljubav prema domovini - ženi - egzotici, a što su prihvatili i modernisti. Da je Čerina bio i ostao u svojoj poeziji prvenstveno mistik najbolje ćemo ilustrirati drugom od deset strofa iz njegove pjesme *Poslije mučenja*:

Svu noć su zvijezde sjale sa visina,
A ja plakah tugu nedomašne sreće,
I sve žedah sjaja iz crnih dubina,
Mrk u polumraku dogorejele svijeeće.

Imamo li u vidu Ujevićev *Notturmo* lako se dade razabrati da se radi o sličnom, ili, pak, identičnom stanju duše koja transcendiru u onostranosti; prevedeno književnim jezikom to bi značilo da je riječ o čistoj ekstazi koja je poznata okultnim pjesnicima kao »čisto nadahnuće«, ili, još bolje, »čista poezija«.

4.

Treća, a time i posljednja trijada u životu i pjesničkom djelovanju Vladimira Čerine mogla bi se promatrati i raščlanjivati kroz pjesme koje je pjesnik napisao poslije dolaska u domovinu, a koje su čista »diktatura mašte«. ¹⁶ Riječ je o pjesmama *Tuga nomada, Samoća i vino i Orcagna*. Promotrimo li pažljivije prvu od navedenih pjesama, koja je čista metafora, odmah ćemo uočiti da je Čerina kao lirski subjekt nestao u pjesmi »s galijom svih čežnja bez svog kormilara« što gotovo da izravno upućuje na Rimbaudov *Pijani brod* koji je u Čerine doživio svoj eruptivni brodolom.

Jednom, moj živote, kad duge sunčane
Za Stambulom prospu sag stoboljnih šara,
Poći ćemo sretni, kad nam nemir stane,
S galijom svih čežnja bez svog kormilara.

Cijela je pjesma podignuta na višu razinu u kojoj se smjenjuju slike koje više ne znače ono što bi trebale značiti u svojem nominalnom značenju, u njima se očituje, kako će ustvrditi Nikola Milićević, okupanost/uronjenost i izranjanje stihova u nekom/iz nekog višeg smisla u koju se ne može ući diskurzivnim putem. Riječ je o rastrojstvu svih čula koja odvođe u začarani, zaumni svijet metaforičkih slika koje djeluju prvenstveno svojom sugestivnošću i

tajanstvom i gotovo sablasnom zrcalnošću, a što smo mogli pratiti u poeziji Arthura Rimbauda, s kojim Čerina, u pjesničkom smislu, ima dosta dodirnih točaka.

Gledaj, već kroz goru zorin trag se šulja
I još malo pa će bijeli dan da svane;
A još oči, oči čežnu kao rane
Brod mi što se svu noć nekim morem ljulja.

Rujno zlato nosi, ko plamen Damaska,
Brod tih čežnja mojih što dušu opija:
More vrelo šumi, prah svjetala praska,
Plašt se crven diže iz rimskih galija...

Nema više nikakvih granica, iako je sve formalno riješeno, gotovo savršeno, deset strofa podijeljenih u katrene s rimom koja je čas obgrljena, čas ukrštena, a sve u nekom wagnerijanskom plesu nalik ritualu *Danse Macabre* (ulomak iz *Die Walküre*), gotovo svojevrsni *Dies Irae* koji izlazi iz samoga centra pjesničkoga nadahnuća, one nulte točke iz koje fragmenti slažu u samo njima znanim vezama koje su jedna drugoj antiteza u jednoj nadnaravnoj sintezi koju ne možemo drukčije nazvati nego »apsolutno nadahnuće«. Pjesma prvenstveno nagovještava odlazak iz svijeta »zbilje« u »čistu« zbilju u kojoj će se realizirati žed za beskonačnim kao nepojmljivo prokletstvo koje je svojevrsno iskupljenje od patnje kad pjesnik konačno odbacuje cimu i odlevitira u prostore koji su gotovo astralni u svojoj disonantnosti koja izriče ono što je normalno nespojivo - ukida se perfektnost i budućnost, uspostavlja se sveobuhvatna prezentnost, čista opalizacija u kojoj sve vrije od pretakanja i prelijevanja, pjesnik poput medija prenosi čisto uzbuđenje, čistu magiju jezika koja svojim asocijacijama izaziva neku snovitu beskrajnost kroz koju se prolazi kao kroz razbijena zrcala u kojima semantika uzmiče pred sugestivnim moćima kojima ne možemo nego dopisivati u svojoj glavi naknadni smisao koji zastaje u praznom idealitetu jer slike koje se iz pjesme projiciraju u sluh i unutarnje oko čitatelja bacaju kaleidoskopski odsjaj, blještav za oko i intrigantan za dušu. U ovoj je pjesmi Čerina došao do krajnje točke svojega »unutarnjeg svemira« i širenja više nema. Sličnu ćemo tekstualnost naći i u pjesmi *Samoća i vino* koju ni Krleža, čini se, nije razumio, jer ju je etiketirao iz samo njemu znanih razloga kao »vinsku pjesmu«, no ova će pjesma biti discipliniranija, aristokratskija, kao svojevrsna

¹⁶ Usporedi H. Friedrich 1969, str. 174.

izbrušena replika ili, pak, prigušeniji, ali ništa manje iskričaviji nastavak pjesme *Tuga nomada*, npr.:

Oblaci, ostrva, krajine, rumeni,
Sve se u zvucima ziba;
Svjetovi gore ko crveni numeni,
Moj mozak se svemirom giba.

I onda slijedi pjesma *Orcagna*. Pjesma je po svemu izuzetna, bilo da je riječ o tajanstvenosti koja iz nje zrači, bilo da je riječ o onom neuhvatljivom svjetlucanju ili simbolici koju je književna kritika nalazila u njoj.¹⁷ No pogledajmo treću strofu:

Kao harfa svodom neka glazba svira
usred rujna vina, mira i duhana;
putuje se kao maštama Šekspira,
čudan voz je jedna sama karavana

i vrlo efektan završetak:

Nu, pogledaj, dok sva lica šutnjom grube,
vani nasred trga čudna krila anđela,
puna bijele rose, oblijeću i ljube
gola uda Davida, snijeg Michelangela!

I to je bio kraj. U zadnjoj pjesmi *Čemer i daljine*, s kojom završava izbor koji je sačinio pjesnik Nikola Milićević u ediciji *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, naći ćemo

ovu pjesmu posvećenu Giovanniju Papiniju s kojom se Vladimir Čerina oprašta od svijeta i to ovaj put ne na knjiški način (jer njegova je poezija od prve pjesme, mogli bismo reći, bila više slutnja iz podsvijesti nego čimbenično prepoznavanje nemogućnosti o iznalaženjem utočišta za pjesnikovu razapetu dušu) već na način kako i dolikuje čovjeku s Mediterana, s prepoznatljivom florom i faunom rodnoga mu zavičaja:

Ispod grana od oliva
Tu ću leći jednog dana
Sve usjeve mojih njiva
Brodolome Oceana.
Ah, i nikad, nikad više
Na taj put što jadom klija;
Slušat zemlju kako diše
Pjan od sunca i od zmijsa.

Time se pjesnikov, životni i književni krug zatvara. Križ, koji ga je pratio u životu i poeziji, a koji je simbol smrti koja je životom pobijeđena, u Čerine postaje život koji je smrću pobijeđen, lišen nade koja se penje u nebesa kao konačno izbavljenje. Čerina je odlevitirao u onostrani, zaumni svijet lunarne svjetlosti, koja je zapravo refleks mraka, zbog nemogućnosti spajanja svojih dviju naravi u jedinstvu Kristove osobe pa tako nije dočekao otkrivenje mudrosti u Božjoj riječi, već je izgorio u »prejakoj riječi« od pjesništva ostavivši za sobom, svojim životom, djelom i smrću - očaravajući torzo.

17 Ante Kovač tumači značenje naslova Čerinine pjesme *Orcagna*, nastale u umobolnici, kao strašilo, izvlačeći ga iz talijanske riječi orco. Nikola Milićević smatra da se Čerina sjeća Orcagninih fresaka Tronfo della Morte u Camposantu u Pisi misleći na »žalosni svijet ludnice«. Vladimir Rismondo smatra da je to jedno od imena poznate lože (Loggia dei Lonzi) u Firenci. Vidi J. Ljubetić - V. Rismondo 1977, str. 13, bilj. 8.

Literatura

- J. Chevalier - A. Gheerbrant 2007 Jean Chevalier - Alain Gheerbrant, *Rječnik simbola. Mitovi, snovi, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*, Zagreb 2007.
- V. Čerina 1912a Vladimir Čerina, *Beograd bez maske*, Split 1912 (pretisak u: Jerko Ljubetić - Vladimir Rismondo [uredili], *Vladimir Čerina. Pjesme, proza, članci, eseji i zapisi*, Split 1977, 391-416).
- V. Čerina 1912b Vladimir Čerina, *Raspeće*, Split 1912.
- V. Čerina 1913 Vladimir Čerina, *Janko Polić Kamov*, Rijeka 1913 (pretisak u: Jerko Ljubetić - Vladimir Rismondo [uredili], *Vladimir Čerina. Pjesme, proza, članci, eseji i zapisi*, Split 1977, 135-294).
- V. Čerina 1918 Vladimir Čerina, *Laži u umjetnosti*, Zabavnik Srpskih novina, Krf 1918 (pretisak u: Jerko Ljubetić - Vladimir Rismondo [uredili], *Vladimir Čerina. Pjesme, proza, članci, eseji i zapisi*, Split 1977, 502-508).
- V. Čerina 1964 Vladimir Čerina, *Osama*, Forum 6, Zagreb 1964.
- H. Friedrich 1969 Hugo Friedrich, *Struktura moderne lirike*, Zagreb 1969.
- V. R. Košutić 1974 Vladeta R. Košutić, *Predgovor*, Federiko Garsija Lorka. Celokupna dela, Beograd 1974, str. 13-58.
- M. Krleža 1924 Miroslav Krleža, *Deset krvavih godina*, Književna republika 8, Zagreb 1924.
- J. Ljubetić - V. Rismondo 1977 Jerko Ljubetić - Vladimir Rismondo (uredili), *Vladimir Čerina. Pjesme, proza, članci, eseji i zapisi*, Split 1977.
- N. Milićević 1986 Nikola Milićević (uredio), *Janko Polić Kamov, Vladimir Čerina*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, 83, Zagreb 1986.
- J. Miše 1912 Jerolim Miše, *Vladimir Čerina: Raspeće*, Riječki novi list 157, Rijeka 1912.
- M. Radošević 1912 Mijo Radošević, *Raspeće Vladimira Čerine*, Sloboda 62, Split 1912.
- T. Ujević 1963 Tin Ujević: *Grob u ludnici. Tragedija Vladimira Čerine*, Mogućnosti 2, Split 1963.
- T. Ujević 1986 Tin Ujević, *Opojnost uma*. Misli i pogledi, Zagreb 1986.
- Lj. Wiesner 1914 Ljubo Wiesner (uredio), *Hrvatska mlada lirika*, Zagreb 1914.

Summary

Petar Opačić

The Vladimir Čerina's poetic torso

Key words: Vladimir Čerina, crucifixion, politics, poetry

The article tries to overlook the political, poetical and personal life of Vladimir Čerina, one of the most neglected but very important writers in the Croatian literature at the time which was of a very importance for the Croatian political and cultural state of mind. It follows his political engagement during the time before and after the first world war, both, according to author's public and private engagement. His idealistic point of view, dealing with politics, had its equivalence in his poetry which is a quite opposite, with an invisible dark side which has nothing in common with his activities dealing with politics. His double nature led him to a dead end street from which he could not find escape. The result was his nervous, political and artistic breakdown. As he could not reconcile the duality of his nature as a homo duplex he was sent in a hospital for mental diseases where he ended his life. He was a very talented young artist who paid the price for his idealistic approach, equally, in politics, poetry and private life. As a result of his tragic life he left after himself, a small, but very significant literary torso.